UN REBREANU POLIȚIST

INELUL CU BRILIANT • Producție a Televiziunii Române, serial în patru episoade • Scenariul: Ștefan Radoff, după romanul Amândoi **de Liviu Rebreanu • Regia artistică: Silviu Jicman • Imaginea: Nicolae Niță, Liviu Pojoni • Decoruri: Gheorghe Cazan • Costume: Nicoleta Petrovici • Ilustrația muzicală: Lidia Danciu • Directorul filmului: Miron Murea • În distribuție: Florin Zamfirescu, Florina Cercel, Ștefan Radoff, Ioana Macaria, Ion Chelaru, Silviu Stănculescu, Mihai Stan, Ileana Stana Ionescu, Cezara Dafinescu, Mircea Rnsu, Claudiu Stănescu, Nicolae Călugărița, Lucia Maier, Constantin Dinulescu, Patric Petre Marin, Candid Stoica, Papil Panduru, Constantin Dinescu.**

Austeritatea interogației lapidare a retorului latin Quintilianus – „Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?", aleasă drept motto de Liviu Rebreanu pentru **Amândoi,** roman pe care critica de multă vreme și-a propus să-l reconsidere – merita a fi respectată cu mai multă rigoare. S-ar fi câștigat în dramatism, iar coeficientul de fidelitate față de autor ar fi fost sporit dacă nu s-ar fi cedat atât de ușor gustului facil pentru un titlu banal, care să cantoneze povestea într-un gen limitat, când de fapt meritul acestei scrieri târzii (1940) a autorului este acela de a se subsuma operei sale prin laitmotivul obsedantului blestem al iubirii și al lipsei de bani ce duce la exasperare, la crimă. Și aici, într-un număr de pagini destul de redus, se află condensată la scară individuală esența unei anume dinamici sociale, în ciuda aparentei ineluctabilități a destinului eroinei. Aceasta e păstrată de scriitor într-un plan secund tocmai pentru a putea, ca de obicei, să efectueze, cu răceala sa de expert în psihopatologie socială, examenul clinic al mediului, al cauzelor. Prin dramatizare, însă, o serie de amănunte legate de caracterul și biografia personajelor – inși parveniți sub raport atât financiar, cât și politic – s-au pierdut, diluate în replici fugare ce reproduc diferite zvonuri și bârfe.

Impecabil stilist al structurilor simetrice și al ritmărilor dramatice (romanul este compus din 21 de capitole, ce pot corespunde actelor unui virtual teleplay cu inerente ieșiri în **plein air** – și e păcat că n-a coincis filmarea cu anotimpul hibernal, mult mai spectaculos, deși mai greu de „scenografiat" și „regizat"), Rebreanu însuși a furnizat soluția unei eventuale restructurări a materiei epice, chiar din momentul introducerii în acțiune a judecătorului de instrucție: „aprobă cu o privire gravă, simțindu-se parcă eroul principal în piesa care începea". Autorul adaptării s-a lăsat cucerit de această idee, „ofertantă" mai ales în formula unui telefilm, și a operat un decupaj coerent, deși pe alocuri îmbâcsit de explicitări verbale. Vocația obiectivării revine în mod firesc omului legii, care însă este și un insolit raisonneur, nemaifiind urmărit (precum în carte) de visul dobândirii unei celebrități ca-n faimoasele romane polițiste, ci de coșmarul eventualei sale suprimări de către suspecții abuziv incriminați.

În direcția efortului de a găsi echivalențe filmice subtextului, trebuie menționată reușita genericului care, prin forța lucrurilor, a revenit pe micul ecran la fiecare episod, parcă pentru a justifica și atenua, simultan, inutila dilatare pe spațiul a patru reprize. Inutilă mai ales atunci când se manifestă o anume inabilitate în crearea suspansului cinematografic, când legile montajului nu sunt stăpânite pe deplin, iar sunetul joacă feste în condițiile prizei directe. Din cauza inconsistenței partiturilor, simplificate la maximum, se lasă actorilor prea multă libertate de improvizație, lentoarea derulării primelor episoade enervând pe alocuri și contrazicând alertețea specifică genului la care s-a dorit o aderare deplină. În complicitate, desigur, cu regizorul, ochiul iscoditor al aparatului de filmat a avut inițiativa de a indica și câteva piste false, virtuali suspecți.

Lăsând deoparte neîmplinirile, ultimul episod focalizează aproape perfect întreaga istorie a servitoarei Solomia, personaj care în pagina de proză probează capacitatea extraordinară a lui Rebreanu de profundă intuire a alienării umane. În schimb, spectacolul TV impune o dublă reflectare a acestui abis sufletesc în chiar conștiința judecătorului. Culoarul tribunalului, sala pașilor pierduți; în cimitir, dansul **au ralenti** pe mormântul avarilor, urîți de toți; locomotiva cu aburi ce avansează implacabil; mlaștina din care e salvat sau, din contra, în care e împins – toate aceste proiecții obsesive ale minții analitice a celui chemat să afle adevărul se intersectează cu așa-zisul film al dublului asasinat, așa cum este relatat (și excelent filmat!) de ființa mereu prezentă în cadru, dar niciodată suspectată. E drept că, în comparație cu alte prestații actoricești (subminate de un oarecare teatralism, accentuat de „lupa" TV), Ioana Macaria se remarcase deja prin formidabilul firesc al interpretării, amintind de o afirmație a lui Rebreanu: „Nu frumosul, o născocire omenească, interesează în artă, ci pulsația vieții!". Prezență vibrantă al cărei chip iluminează ecranul, eroina are în scena autodenunțării o imobilitate tragică (și alte mari personaje ale scriitorului au fost asemuite celor din tragedia antică). Doar unul dintre ochii încercănați îi fuge într-o parte, într-un fel de absolută uitare de sine...

Virtuțile sintaxei filmice revin brusc la îndemâna realizatorilor atunci când fac să „joace" până și crucifixul, ce pare să mijlocească transferul culpabilității de la serafica, strania femeie ce-și recunoaște nebunia gestului criminal, la omul dreptății. Acesta – știind că vina nu-i aparține ei, ci lumii ce o înconjoară și a contribuit ca o mare dragoste să se transforme într-un calvar – se încarcă el de povara verdictului pe care nu va mai apuca să-l rostească.

Renunțându-se la accentele tenebroase (cucuveaua în plină zi) sau edulcorate (romanța din final – total deplasată), la secvențele și cadrele parazitare, s-ar fi putut obține un telefilm excelent care să evidențieze și aportul altor actori. Căci tipologiile au fost bine concepute, atât cele ce au respectat litera cărții (Ioan Chelaru, țăranul în haine orășenești; locvacele procuror, Silviu Stănculescu), cât și cele care s-au îndepărtat de „indicațiile" prozatorului (Florin Zamfirescu, mai mult decât scrupulos anchetator; Florina Cercel, cu a sa frumusețe caldă; Ștefan Radoff, de o abilă retractilitate; Claudiu Stănescu, epatant insolent; Mihai Stan, intrigant de culise avocățești; Mircea Rusu, inabil profitor; Candid Stoica, grefier obedient; Ileana Stana Ionescu, uzurpată temperamentală; Cezara Dafinescu, senzuală binevoitoare; Nicolae Călugărița, serviabil bijutier cămătar etc.).

IRINA COROIU